

ФІНАНСУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ В УКРАЇНІ ЧЕРЕЗ МЕХАНІЗМ ЗОВНІШНЬОГО ДЕРЖАВНОГО БОРГУ

FINANCING OF ECONOMIC TRANSFORMATIONS IN UKRAINE THROUGH THE MECHANISM OF EXTERNAL PUBLIC DEBT

У статті розглянуто динаміку накопичення та поточний стан державного боргу України, зокрема його зовнішню складову. Визначено, що найбільшу частку сукупного державного боргу України традиційно має зовнішній державний борг, адже на кінець 2018 р. його частка складає 50,7%. Аналіз причин зростання сукупного зовнішнього державного боргу у 2002–2018 рр. показав, що переважно цьому сприяли невиконання плану внутрішніх запозичень, зростання дефіциту державного бюджету, залучення коштів іноземних кредиторів для фінансування інвестиційних проектів, а також девальвація національної валюти. Фінансування економічних перетворень через механізм зовнішнього державного боргу відбувається переважно шляхом співпраці з міжнародними фінансовими організаціями та економічними союзами. Найбільшим кредитором України є МВФ, а найбільшу кількість кредитних програм різного спрямування реалізовано за підтримки Світового банку та ЄБРР. Серед проблем співпраці України з МФО, які потребують вирішення, варто виділити затримки та недоліки в реалізації проектів, їх низьку ефективність та результативність.

Ключові слова: державний борг, зовнішній державний борг, співробітництво з МФО, зовнішнє боргове фінансування, економічні перетворення, міжнародне кредитування.

В статье рассмотрены динамика накопления и текущее состояние государственного

долга Украины, в частности его внешнюю составляющую. Определено, что наибольшую долю совокупного государственного долга Украины традиционно имеет внешний государственный долг, ведь на конец 2018 г. его доля составляет 50,7%. Анализ причин роста совокупного внешнего государственного долга в 2002–2018 гг. показал, что в основном этому способствовали невыполнение плана внутренних заимствований, рост дефицита государственного бюджета, привлечение средств иностранных кредиторов для финансирования инвестиционных проектов, а также девальвация национальной валюты. Финансирование экономических преобразований через механизм внешнего государственного долга происходит в основном путем сотрудничества с международными финансовыми организациями и экономическими союзами. Крупнейшим кредитором Украины является МВФ, а наибольшее количество кредитных программ различной направленности реализовано при поддержке Всемирного банка и ЕБРР. Среди проблем сотрудничества Украины с МФО, которые требуют решения, стоит выделить задержки и недостатки в реализации проектов, их низкую эффективность и результативность.

Ключевые слова: государственный долг, внешний государственный долг, сотрудничество с МФО, внешнее долговое финансирование, экономические преобразования, международное кредитование.

УДК 330.3:336.27

Панченко В.В.

аспірант кафедри фінансів
Київський національний торговельно-
економічний університет

Panchenko Victoria

Kyiv National University of Trade and
Economics

The article discusses the dynamics of accumulation and current state of total public debt of Ukraine, including its external component. The list of international financial organizations collaborating with Ukraine is presented; the most significant results of this collaboration are generalized. Determined that the largest share of Ukraine's total public debt traditionally holds an external public debt. At the end of 2018, its share was 50.7%. The analysis of the reasons for the growth of external debt in 2002-2018 showed that this was mainly due to the non-fulfillment of the plan of international borrowing, the growth of the state budget deficit, the attraction of foreign creditors' funds for financing of investment projects, and the devaluation of the national currency. Financing of economic transformations through the mechanism of external public debt is done, mainly, by cooperation with international financial organizations and economic unions. In order to ensure sustainable economic development, Ukraine takes part in the European Neighborhood Policy, works with the IMF, the World Bank, the EBRD, the EIB, the Black Sea Trade and Development Bank, the Reconstruction Credit Institute, the Nordic Environment Finance Corporation, The Eastern Europe Energy Efficiency and Environmental Partnership. The IMF is the largest lender for Ukraine, and the largest number of credit programs implemented in different directions with the support of the World Bank and the EBRD. Cooperation with the World Bank is aimed at realization of thematic large-scale projects and programs, with the EBRD – the most effective in the issue of modernizing the economy. As of March 2019, there are 422 projects in amounting to 13.21 billion euros in the EBRD portfolio for Ukraine, of which 175 projects with a budget of 3,827 billion euros are in process of implementation. During the period of Ukraine's cooperation with the EIB, 62 projects were funded for a total amount of 5.86 billion euros. As of March 2019, there are 15 projects worth 3.217 billion euros in the process of implementation. Among the problems of Ukraine's cooperation with MFIs that need to be solving, it is worth highlighting the delays and disadvantages of projects' implementation, their low performance and effectiveness.

Key words: public debt, external public debt, collaboration with IFIs, external debt financing, economic transformations, international lending.

Постановка проблеми. Зовнішній державний борг посідає значне місце в розвитку та функціонуванні економічної системи України. Постійний дефіцит державного бюджету спричиняє необхідність пошуку доступних джерел залучення додаткових фінансових ресурсів, зокрема зовнішніх. Зовнішні кредити та позики є потужним джерелом фінансування економічних перетворень. Переважання зовнішніх запозичень над внутрішніми, постійне нарощування державного боргу приводять до посилення боргової залежності та боргового тягара, що

потребує подальших досліджень задля уникнення їх негативного впливу на економічний розвиток країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню зовнішнього державного боргу та його впливу на стан економічних перетворень в Україні присвячені праці таких вчених, як О.В. Баженова, Т.П. Богдан, В.П. Колосова, Є.В. Крайчак, Г.В. Кучер, Л.В. Лисяк, В.П. Марчук [1-6; 12].

Постановка завдання. Метою статті є розкриття ролі сукупного зовнішнього державного боргу у фінансуванні економічних перетворень

в Україні. Це передбачає здійснення аналізу динаміки накопичення державного боргу, зокрема із зовнішніх джерел, співпраці України та міжнародних фінансових організацій (далі – МФО), ефективності проектів, профінансованих за рахунок зовнішніх запозичень.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У статті ми використовуємо термін «сукупний державний борг» як такий, що охоплює державний та гарантований державою борг, та термін «сукупний зовнішній державний борг», який включає зовнішній державний борг та зовнішній гарантований державою борг.

Тягар сукупного зовнішнього державного боргу України має загальну тенденцію до зростання з моменту проголошення незалежності у 1991 р. Правонаступницею більшої частини зовнішнього державного боргу після розпаду СРСР стала Російська Федерація, як і відповідної частини золотовалютних резервів та зовнішніх активів СРСР. Головними причинами здійснення перших зовнішніх запозичень стали:

- тяжкі фінансові умови через брак власних коштів;
- значна енергетична залежність через енерговитратну структуру економіки та брак власних запасів природного газу;
- нестабільність курсу національної валюти, гіперінфляція.

У 2002-2007 рр. величина сукупного державного боргу була стабільною (рис. 1). У 2005 р. відбулося зменшення його обсягу на 7,26 млрд. грн. (8,5%) як наслідок поміркованої політики управ-

ління боргом, головною особливістю якої було зниження ризиків запозичень шляхом збільшення строків та зниження вартості обслуговування, що проводилося в умовах жорсткого контролю обсягу боргу та витрат на його обслуговування [9]. У 2008 р. економічна ситуація України змінюється, зростає дефіцит бюджету та частки внутрішніх джерел його фінансування (рис. 2), у зв'язку з чим розпочинається активне вжиття заходів ефективного управління внутрішнім державним боргом [10, с. 110]. 2008 р. став початком стрімкого зростання сукупного державного боргу, коли його обсяг зріс на 113,42% порівняно з попереднім роком. В подальшому боргова проблема України загострюється: якщо у 2008-2009 рр. зростання державного боргу здебільшого було викликане девальвацією гривні, то у 2010-2013 рр. борг зростає за незмінного курсу іноземних валют. Нестача фінансових ресурсів держави у 2008-2010 рр. зумовлена світовою фінансовою кризою, пік якої в Україні припав на 2010 р. З 2014 р. сукупний державний борг збільшується через значну девальвацію гривні та зростання витрат із обслуговування державних боргів у 2014-2015 рр.

Загальний обсяг державного та гарантованого державою боргу на кінець 2018 р. становив 2168,63 млрд. грн., зокрема державний борг склав 1860,50 млрд. грн. (85,79%), гарантований – 308,13 млрд. грн. (14,21%). Аналіз зміни обсягу сукупного державного боргу у 2018 р. порівняно з попередніми роками свідчить про те, що тенденція щодо його зростання суттєво сповільнилась. Якщо у 2014-2016 рр. показники зростання

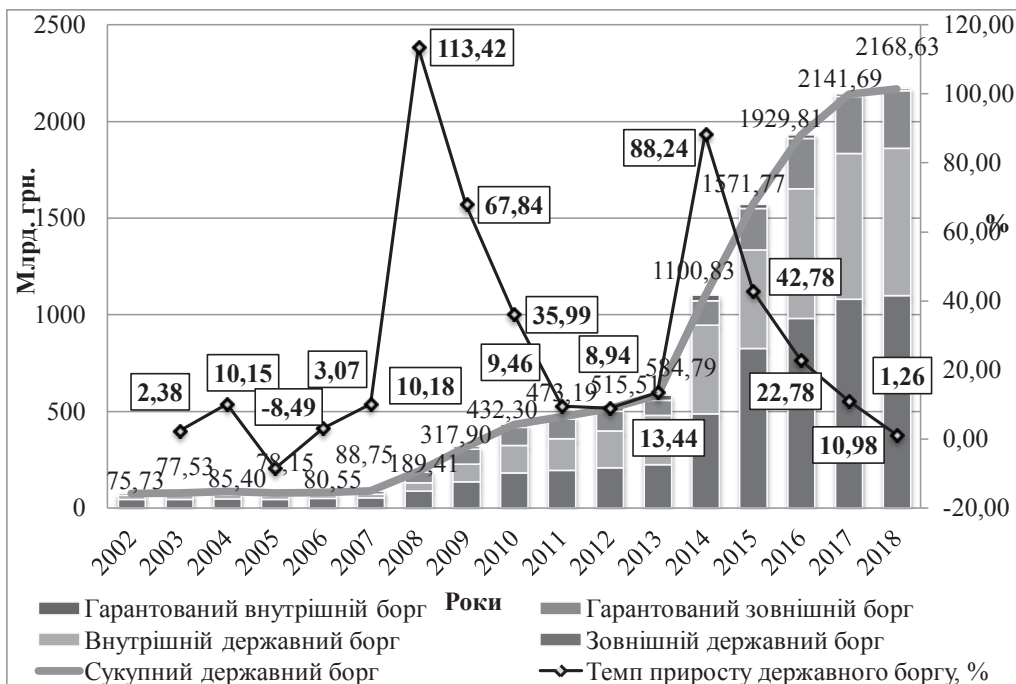

Рис. 1. Динаміка накопичення державного боргу України у 2002-2018 рр.

Джерело: побудовано за даними [7; 8]

становили 88,24%, 42,78% та 22,78% відповідно, то у 2017 р. – вже 10,98%, у 2018 р. – лише 1,26%, що майже у 70 разів менше, ніж у 2014 р. (26,94 млн. грн. річного приросту у 2018 р. проти 516,04 млн. грн. у 2014 р.), та у 8,7 рази менше, ніж у 2017 р. (26,94 млн. грн. річного приросту у 2018 р. проти 211,88 млн. грн. у 2017 р.).

Найбільшу частку сукупного державного боргу України традиційно має зовнішній державний борг, який лише у 2013 р. поступився місцем внутрішньому (38,2% проти 43,9%) (рис. 2). Зовнішній державний борг мав найбільшу питому вагу у 2002-2007 рр. (максимальне значення складало 61,5% у 2006 р.). З 2008 по 2013 р. спостерігається чітка тенденція до зменшення його частки, а у 2014 р. відбулась нова хвиля зростання з піковим значенням 52,5% у 2015 р. В останні три роки показник залишається на стабільному рівні, займаючи трохи більше половини сукупного державного боргу. На кінець 2018 р. його частка складає 50,7%.

Для відсікання впливу нестабільності курсу гривні під час аналізування сукупного державного

боргу варто оцінювати його зміни в доларах США (рис. 3). Активне нарощення боргу розпочалось у 2008 р. переважно за рахунок різкого та значного збільшення зовнішнього гарантованого боргу, який перевищив внутрішній державний борг в 1,27 разів (7,37 млрд. дол. проти 5,8 млрд. дол.). В подальшому зростання сукупного державного боргу відбувалося за рахунок збільшення всіх складових.

Більшість сукупного зовнішнього державного боргу України має зовнішній державний борг, сягнувши 78,87% на кінець 2018 р. (рис. 4). Проте помітну частку в його структурі у 2011-2013 рр. мав зовнішній гарантований державою борг, а саме 34,60%, 32,39% та 25,75% відповідно. У 2014 р. його частка зменшилась до 20,58% та залишається на майже однаковому рівні упродовж останніх 6 років.

Разом зовнішній державний та гарантований державою борг мають 64,4% сукупного державного боргу на кінець 2018 р. (рис. 5). Упродовж 2002-2018 рр. їх частка коливалася з року в рік, досягши максимуму 79,4% у 2006 р. та мінімуму у 51,4% у 2013 р., проте завжди складала більшу частку

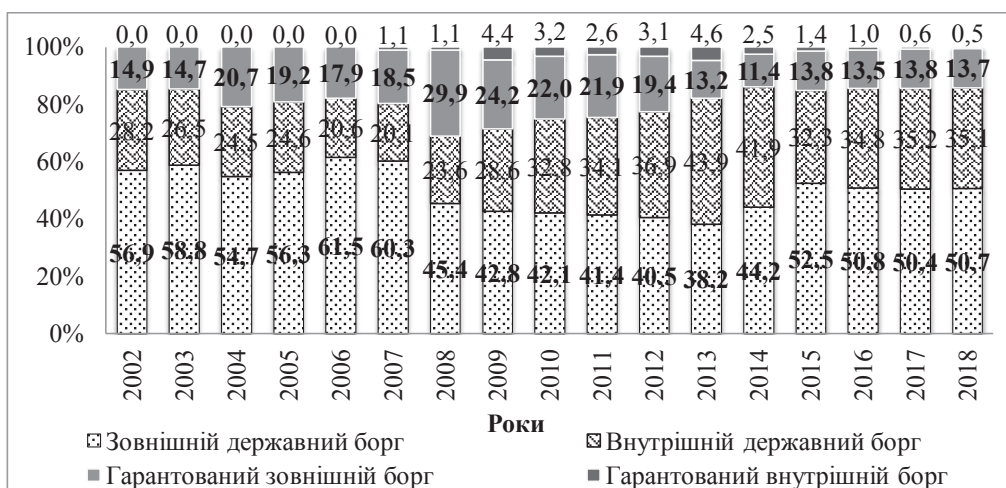

Рис. 2. Структура сукупного державного боргу України у 2002-2018 рр., %

Джерело: побудовано за даними [7; 8; 9]

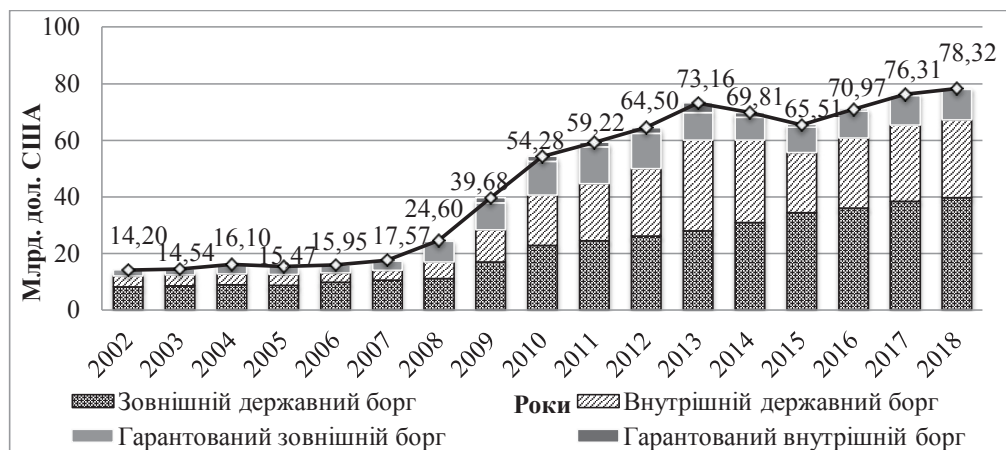

Рис. 3. Динаміка накопичення сукупного державного боргу України у 2002-2018 рр., млрд. дол. США

Джерело: побудовано за даними [7; 8; 9]

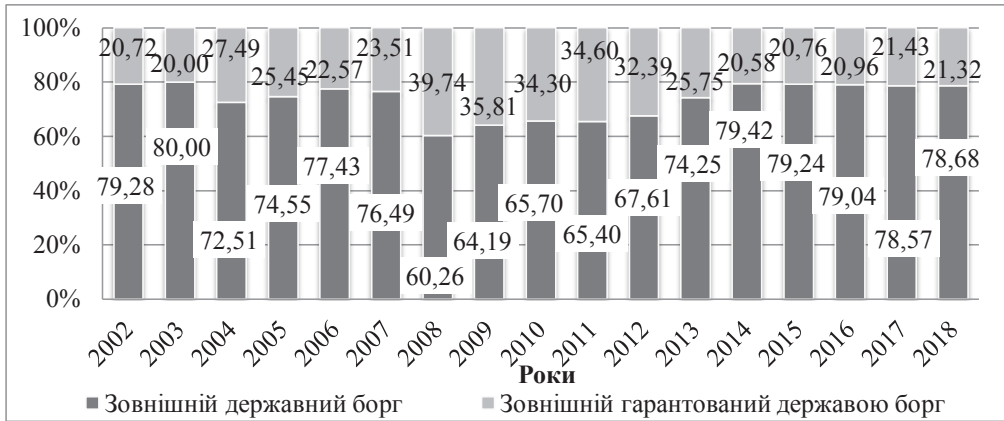

Рис. 4. Структура сукупного зовнішнього державного боргу України у 2002-2018 рр., %

Джерело: побудовано за даними [7; 9]

Рис. 5. Динаміка накопичення сукупного зовнішнього державного боргу України у 2002-2018 рр.

Джерело: розраховано за даними [7; 8; 9]

тину сукупного державного боргу. У 2015-2018 рр. частка сукупного зовнішнього державного боргу стабілізувалась та коливалась від 64,2 до 66,3%.

Зростанню сукупного зовнішнього державного боргу в різні роки слугували різні фактори. Так, у 2003 р. цьому сприяли недовиконання плану внутрішніх запозичень та відповідне збільшення запозичень на зовнішньому ринку. Протягом 2004 р. сукупний зовнішній державний борг збільшився переважно за рахунок випуску ОЗДП на суму 1,1 млрд. дол., а також залучення кредитних ресурсів за кордоном під державні гарантії для фінансування реконструкції ділянки автомобільної дороги Київ-Одеса та проектування й будівництва залізнично-автомобільного мостового переходу через р. Дніпро в м. Києві [9].

У 2005 р. зовнішній державний борг зменшився на 2,77 млрд. грн. (5,9%) внаслідок зниження курсу євро та долара США щодо гривні. Упродовж року отримано дві позики Світового банку, здійснено випуск ОЗДП на загальну суму 5,77 млрд. грн., що в 1,6 рази більше планового обсягу. «Економічна необґрунтованість цього рішення підтверджується невикористанням у 2005 р. понад третини здійснених зовнішніх запозичень у сумі 1,4 млрд. грн. (234,2 млн. євро), що спричинило нераціональні видатки з обслуговування невикористаних позичкових коштів у жовтні-грудні 2005 р. у сумі 2,2 млн. євро, або 13,1 млн. грн.». У 2006 р. збільшення зовнішнього державного боргу пов'язане переважно із суттєвим перевищенням

обсягу запозичень над сумою виплат з погашення боргових зобов'язань [8; 9].

У 2007 р. за рахунок випуску ОЗДП було залучено 6,60 млрд. грн. для фінансування державного бюджету, а 0,93 млрд. дол. зовнішніх кредитних ресурсів залучено Державною службою автомобільних доріг України для фінансування будівництва, реконструкції та капітального ремонту автомобільних доріг загального користування, [8; 9]. У 2008 р. зовнішній державний борг перевищив граничний обсяг через стрімке зростання курсів іноземних валют. Так, на початок 2008 р. офіційний курс становив 5,05 грн. за дол., а на 31 грудня 2008 р. – 7,7 грн. за дол., що не було закладено в державному бюджеті [9]. Крім того, зростанню показника сприяло отримання першого траншу позики МВФ на суму 33,2 млрд. грн. [8]. В наступному році зростанню сукупного зовнішнього державного боргу сприяли:

- перевищення фактичного обсягу запозичень над плановим;
- отримання другого траншу позики МВФ (на суму 36,9 млрд. грн.);
- девальвація національної валюти (на суму 3,0 млрд. грн.);
- віднесення до державного боргу України коштів МВФ, отриманих Україною в результаті спеціального розподілу СПЗ в сумі 1,228 млрд. СПЗ (або 15,7 млрд. грн.) [9].

Всього за 2009 р. зовнішніх запозичень здійснено на суму 58,18 млрд. грн., що в три рази більше плану. Традиційним залишилось невиконання плану залучення позик від МФО для фінансування проектів розвитку. Запровадження попередніх проектів здійснювалось за недостатнього вивчення їх доцільності, в результаті чого частина коштів використовувалась неефективно [8].

У 2010 р. зовнішній державний борг збільшився на 45,89 млрд. грн. (33,76%) переважно за рахунок отримання двох траншів позики МВФ (на суму 16,05 млрд. грн.), випуску ОЗДП (на суму 19,8 млрд. грн.), комерційної позики «VTB-банку» (на суму 15,8 млрд. грн.). Гарантований державою борг зріс на 17,85 млрд. грн. (19,64%), що пов'язане з випуском зовнішніх єврооблігацій «ФІНІНПРО» для фінансування заходів, пов'язаних з проведенням «Євро-2012» (на суму 4,5 млрд. грн.), отриманням «Укравтором» кредиту від «VTB CAPITAL» (на суму 3,5 млрд. грн.) та отриманням траншів позики МВФ (на суму 11,1 млрд. грн.) [9].

У 2011 р. зростання боргових зобов'язань держави пояснюється перевищенням суми запозичень над витратами на погашення боргу й наданням державних гарантій за запозиченнями від іноземних кредиторів:

- державному підприємству «Фінансування інфраструктурних проектів» для проведення

фінальної частини чемпіонату Європи 2012 р. з футболу надано 5 млрд. 496,1 млн. грн.;

- Державній службі автомобільних доріг на будівництво, реконструкцію, капітальний та поточний ремонт автомобільних доріг надано 2 млрд. 997,1 млн. грн.;

- державному підприємству «Конструкторське бюро «Південне» ім. М.К. Янгеля» для продовження фінансування проекту створення космічного ракетного комплексу «Циклон-4» надано 2 млрд. 73,7 млн. грн. [8].

У 2012 р. зростання зовнішнього боргу спричинено перевищенням на 42,6% надходжень від розміщення ОЗДП, отримання кредитів від МФО та іноземних держав для реалізації інвестиційних проектів над виплатами з погашення зовнішнього боргу. Державних гарантій за зовнішніми позиками надано на 75,35 млрд. грн., зокрема:

- НАК «Нафтогаз України» за запозиченнями від Державного банку розвитку КНР для реалізації проектів заміщення природного газу вугіллям вітчизняного видобування надано суму, еквівалентну 29,22 млрд. грн.;

- ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України» за запозиченнями від Експортно-імпортного банку Китаю для фінансування проектів у сфері сільського господарства надано 23,98 млрд. грн.;

- Державному агентству автомобільних доріг на розвиток мережі автомобільних доріг загального користування надано 14,0 млрд. грн. [8].

У 2013 р. було здійснено додатковий випуск ОЗДП 2012 р. на суму 1 млрд. дол., що привело до подальшого зростання зовнішньоборгового тягаря. Для фінансування дефіциту загального фонду державного бюджету було залучено зовнішніх позик на суму 47,96 млрд. грн. Задля реалізації інвестиційних проектів залучено 3,94 млрд. грн. кредитів МФО, що становить лише 63,7% плану [8; 9].

У 2014 р. здійснено зовнішніх запозичень на 95,32 млрд. грн., що склало 96,4% плану й 29,5% загального обсягу державних запозичень. За рік зовнішній державний борг збільшився на 262,77 млрд. грн., або у 2,2 рази, внаслідок девальвації гривні (на 220,5 млрд. грн., або 84,0%) та чистого зовнішнього залучення (на 42,26 млрд. грн., або 16,0%). У 2015 р. зовнішніх запозичень здійснено на суму 134,9 млрд. грн. (66,9% плану). З них для реалізації інвестиційних проектів залучено 6,34 млрд. грн. коштів МФО. В наступному році зовнішніх запозичень здійснено на суму 61,3 млрд. грн., з яких 35,5 млрд. грн., або 58,0%, становили надходження від випуску ОЗДП (1 млрд. дол.) та отримання кредитів задля фінансування дефіциту загального фонду державного бюджету. Здійснення правочинів з державним та гарантованим державою зовнішнім комерційним боргом збільшило суму зовнішніх запозичень на 19,0 млрд. грн., або 31%. Фінансування

спільних з МФО проектів становило 6,8 млрд. грн. (11% зовнішніх запозичень) [8].

У 2017 р. найбільші обсяги зовнішнього фінансування отримано від випуску ОЗДП, а саме 3,0 млрд. дол. (78,86 млрд. грн.), надходжень другого траншу макрофінансової допомоги ЄС, а саме 600,0 млн. євро (16 млрд. грн.), а також коштів МБРР за проектом «Модернізація системи соціальної підтримки населення України», а саме 15,0 млн. дол. (400,6 млн. грн.) [8]. У 2018 р. зовнішні надходження до спеціального фонду для реалізації інвестиційних проектів становили 2,70 млрд. грн. (на 73,3% менше, ніж планові надходження у I півріччі 2018 р.), що спричинене недоліками в плануванні та використанні таких коштів. Зовнішні запозичення до загального фонду державного бюджету у сумі 56,46 млрд. грн., заплановані у I півріччі 2018 р., не здійснювалися через неотримання чергового траншу МВФ, що ускладнило залучення коштів від інших МФО та на міжнародних ринках капіталів на прийнятних умовах.

Задля забезпечення стійкого економічного розвитку Україна проводить співпрацю з провідними МФО та економічними союзами.

1) Україна бере участь в Європейській політиці сусідства, що сприяє посиленню критеріїв та вимог до інституційного середовища України, орієнтації на зміцнення демократії та захист прав людини, верховенство закону, ефективне управління та стійкий розвиток [11, с. 7]. У 2008-2014 рр. в Україні було укладено сім угод фінансування програм секторальної бюджетної підтримки з обсягом фінансування 344 млн. євро [12, с. 7].

2) Україна співпрацює з МВФ. Крім отримання фінансової допомоги, співпраця з цією установою важлива для України в контексті одержання консультативно-дорадчої допомоги та розроблення індивідуальних рішень, які сприятимуть економічному зростанню та зміцненню державних фінансів [11, с. 7]. Більше всього кредитів від МВФ Україна отримала у 2008-2013 рр. (14 млрд. дол. з 25,7 запланованих). Складна політична та економічна ситуація в Україні у 2014 р. змусила уряд знову звернутись по допомогу до фонду. Було отримано два транші, а саме 3,2 млрд. дол. та 1,4 млрд. дол., після чого програма «Стенд-бай» була достроково припинена через затвердження «Механізму розширеного фінансування» на 17 млрд. дол., з яких було отримано за 2015-2017 рр. 8,7 млрд. Останні два транші загальним обсягом 2 млрд. дол. було повністю спрямовано на поповнення резервів НБУ.

3) Україна співпрацює зі Світовим банком. Цей напрям роботи націлений на реалізацію тематичних масштабних проектів та програм. Серед актуальних напрямів співробітництва слід виділити реформування та модернізацію державних фінансів, реалізацію сільськогосподарського потенціалу, розвиток енергоринку за напрямками енергоефективності та зменшення залежності від

імпортованих енергоресурсів, фінансування інфраструктурних проектів [11, с. 7].

Незважаючи на масштабність та важливість проектів, реалізація окремих з них не дала очікуваного ефекту. Впровадження проекту «Розвиток міської інфраструктури» за підтримки МБРР здійснювалося зі значними недоліками та затримками, за 4 роки не було досягнуто очікуваних результатів з реабілітації систем водопостачання у 14 містах. Зі 140 млн. дол. запозичень використано лише 60,1 млн. (42,9%). Результати перевірки виконання Державної цільової економічної програми розвитку автомобільних доріг загального користування на 2013-2018 рр. показали, що стан доріг з кожним роком лише погіршується [8].

20 червня 2017 р. Рада Директорів Світового банку схвалила Концепцію партнерства Світового банку з Україною на 2017-2021 рр., головною метою якої є сприяння сталому та комплексному відновленню економіки України [7].

4) Україна співпрацює з ЄБРР. Цей напрям співпраці виявився найбільш ефективним для України щодо модернізації економіки. Завдяки інвестиціям Банку були реалізовані такі проекти, як будівництво лінії електропередачі 750 кВ Запоріжжя-Каховка (спільно з ЄІБ), будівництво високовольтної повітряної лінії 750 кВ Рівненська АЕС – Київська, реабілітація гідроелектростанцій [11, с. 162-172, 181].

Всього ж на березень 2019 р. в портфелі Банку налічуються 422 проекти по Україні на суму 13,21 млрд. євро, з яких в процесі реалізації перебувають 175 проектів з бюджетом 3,827 млрд. євро. На інфраструктуру припадають 37% проектів на 1,414 млрд. євро, на сферу енергетики – 28% (1,068 млрд. євро), на промисловість, підприємництво та сільське господарство – 24% (927 млн. євро), на фінансові установи – 11% (417 млн. євро) [13].

Протягом 2010-2018 рр. інвестування ресурсів ЄБРР в економіку України було нестабільним (рис. 6). Мінімум інвестицій припав на 2016 р. (581 млн. євро) та 2018 р. (543 млн. євро), пік інвестування спостерігався у 2014 р., коли було отримано 1,21 млрд. євро. В тому ж році було реалізовано найбільшу кількість проектів, а саме 36 (рис. 7). В інші роки їх кількість приблизно однакова.

У жовтні 2018 р. ЄБРР затвердив нову Стратегію співпраці з Україною на 2018-2023 рр. [7]. Основу документа складають п'ять пріоритетних напрямів:

- продовження корпоратизації та приватизації держкомпаній;
- удосконалення норм законодавства щодо конкуренції для бізнесу;
- зміцнення енергетичної безпеки та диверсифікації енергоресурсів з особливим акцентом на розвиток альтернативної енергетики;
- зміцнення фінансової системи, як державних, так і комерційних банків;

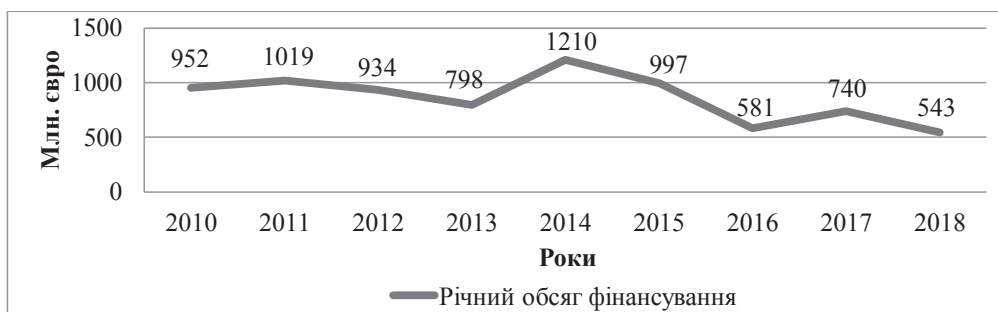

Рис. 6. Річний обсяг фінансування проектів ЄБРР в Україні у 2010-2018 рр.

Джерело: складено за даними [13]

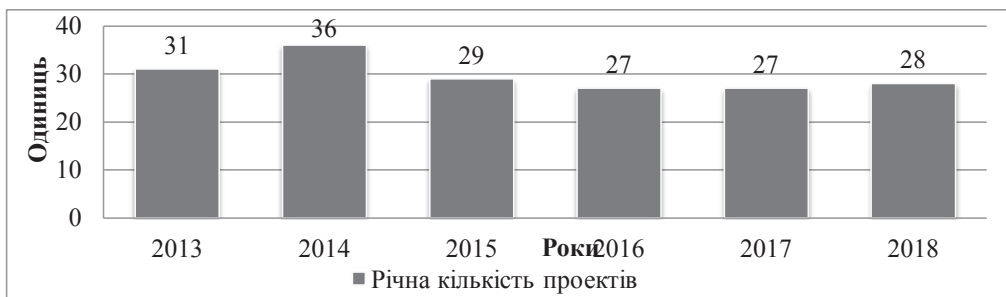

Рис. 7. Річний обсяг реалізованих проектів ЄБРР в Україні у 2013-2018 рр.

Джерело: складено за даними [13]

– інтеграція інфраструктурної та екологічної систем із системами сусідніх країн.

5) Співпраця України з ЄІБ спрямована на реалізацію конкретних проектів. За період співпраці було профінансовано 62 проекти на загальну суму 5,86 млрд. євро. Частина цих проектів впроваджується в державному секторі. Станом на березень 2019 р. це 15 проектів на суму 3,217 млрд. євро [7]:

- 4 проекти в енергетичній сфері (на загальну суму 675 млн. євро);
- 3 проекти в транспортній сфері (655 млн. євро);
- 5 проектів в муніципальній інфраструктурі (967 млн. євро);
- 1 проект у сфері освіти (120 млн. євро);
- 2 проекти розвитку малого та середнього бізнесу (800 млн. євро).

Спільно з ЄІБ ведеться активна робота з підготовки нових проектів в інших сферах економіки, зокрема впровадження енергоефективних та «зелених» проектів, що відповідає Енергетичній стратегії України на період до 2035 р. [7].

6) Україна співпрацює з Чорноморським банком торгівлі та розвитку (ЧБТР). У 2013 р. підписано угоду про надання кредиту енергетичному холдингу «ДТЕК» на 30 млн. дол. строком на 7 років, що передбачає спрямування коштів на модернізацію регіональних електричних мереж компанії [14]. Крім того, ЧБТР є стратегічним партнером Державної інноваційної фінансово-кредитної установи.

7) Україна здійснює співробітництво з Кредитною установою для відбудови (KfW). Перша

угода про співпрацю була підписана у травні 1996 р., останній меморандум про спільні наміри ратифіковано у липні 2015 р. стосовно кредиту обсягом 500 млн. євро. На стадії реалізації перебувають три проекти, а саме два у фінансовій сфері, один в енергетичній. «Програма рефінансування заходів підтримки системи кредитування у сільській місцевості» має бюджет у 9 млн. євро, «Підтримка малих і середніх підприємств» – 12 млн. євро, «Модернізація підстанцій» – 40,5 млн. євро. У вересні 2015 р. підписано угоду на суму 200 млн. євро, які використані для підтримки Фонду гарантування вкладів фізичних осіб [12, с. 190-194].

8) Україна проводить співробітництво з Північною екологічною фінансовою корпорацією (ПЕФК). 29 листопада 2017 р. Міністерство закордонних справ Фінляндії та ПЕФК (NEFCO) підписали Угоду про створення фонду обсягом 6 млн. євро для фінансової підтримки проектів з відновлюваної енергетики в Україні. Фінсько-український цільовий фонд передбачає надання технічної допомоги та виділення грантових коштів для реалізації проектів «чистої» енергетики в Україні [15].

9) Україна Проводить співробітництво з Фондом східноєвропейського партнерства з енергоефективності та довкілля (E5P). У 2016 р. E5P підписав грантову угоду з комунальним підприємством «Львівводоканал» на суму 7,5 млн. євро для реконструкції очисних споруджень та будівництва біогазової станції. Загальна вартість проекту становить 31,5 млн. євро (15 млн. євро від ЄБРР,

5 млн. євро позики NEFCO, 4 млн. євро власних коштів «Львівводоканалу») [16].

Розглядаючи особливості співробітництва України та МФО, ми дійшли висновку щодо важливості зовнішнього фінансування суспільного розвитку України та необхідності подальших досліджень підвищення ефективності різних механізмів зовнішнього боргового фінансування економічних перетворень в національній економіці.

Висновки з проведеного дослідження.

На основі проведеного дослідження можна зробити такі висновки.

1) Стрімке зростання сукупного державного боргу України розпочалось у 2008 р., що було викликано переважно девальвацією гривні. Найбільшу питому вагу в структурі сукупного державного боргу має зовнішній державний борг, який лише у 2013 р. поступився місцем внутрішньому.

2) З 2001 р. в Україні відбулись трансформація боргової політики, перехід від антикризового управління до боргової політики, спрямованої на зменшення боргового навантаження, пошук нових джерел та форм запозичень задля збільшення питомої ваги внутрішнього боргу держави, встановлено мораторій на фінансування поточних витрат бюджету за рахунок зовнішніх позик, проте частка зовнішніх запозичень значно переважає в структурі державного боргу.

3) Більшість сукупного зовнішнього державного боргу України складає зовнішній державний борг. Проте помітну частку в його структурі у 2011-2013 рр. мав зовнішній гарантований державою борг.

4) Задля забезпечення стійкого економічного розвитку Україна проводить співпрацю з провідними МФО та економічними союзами, а саме бере участь в Європейській політиці сусідства, співпрацює з МВФ, групою Світового банку, ЄБРР, ЄІБ, Чорноморським банком торгівлі та розвитку, Кредитною установою для відбудови, Північною екологічною фінансовою корпорацією, Фондом східноєвропейського партнерства з енергоефективності та довкілля. Серед перелічених організацій найбільшим кредитором України є МВФ, а найбільшу кількість програм різного спрямування реалізовано за підтримки Світового банку та ЄБРР.

Подальшого дослідження потребує підвищення ефективності різних механізмів зовнішнього боргового фінансування економічних перетворень в національній економіці.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Баженова О.В., Черниш Ю.М. Акумулявання зовнішнього державного боргу України: сподівання на зростання економіки чи занепад (емпіричні аспекти). *Бізнес-Інформ*. 2017. № 3. С. 237-242.
2. Богдан Т.П. Зовнішнє боргове навантаження та виклики для валютно-фінансової політики України. *Економіка України*. 2016. № 7. С. 21-32.

3. Крайчак Є.В. Вплив державних запозичень на економіку в контексті оптимізації політики управління зовнішнім боргом України. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2009. Вип. 2. С. 68-74.

4. Кучер Г.В. Державні фінансові ресурси : монографія. Київ : Київський національний торговельно-економічний університет, 2018. 608 с.

5. Лисяк Л.В. Роль і значення державного боргу в грошово-кредитній та податковій політиці України. *Світ фінансів*. 2016. № 1. С. 23-30.

6. Марчук В.П. Міжнародний рух капіталу та зовнішній борг в умовах трансформації національної економіки України. *Фінансовий простір*. 2014. № 2. С. 81-90.

7. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.minfin.gov.ua> (дата звернення: 21.04.2019).

8. Офіційний сайт Рахункової палати України. URL: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/index> (дата звернення: 21.04.2019).

9. Попередня версія офіційного сайту Міністерства фінансів України, діюча. URL: <http://195.78.68.18/minfin/control/uk/index> (дата звернення: 21.04.2019).

10. МакогонЮ.В., ПахомоваО.А. Зовнішній борг України на сучасному етапі економічної кризи. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2016. С. 108-113. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/evntukpi_2016_13_18.pdf (дата звернення: 22.04.2019).

11. Колосова В.П. Співробітництво України з міжнародними фінансовими установами та секторальна бюджетна підтримка. Київ : ДННУ «Академія фінансового управління», 2013. 256 с.

12. Колосова В.П. Фінанси міжнародних інституцій в Україні : монографія. Київ : Київський національний торговельно-економічний університет, 2016. 504 с.

13. The EBRD in Ukraine URL: <https://www.ebrd.com/where-we-are/ukraine/data.html> (дата звернення: 22.04.2019).

14. Чорноморський банк торгівлі і розвитку надав ДПЕК кредит на 30 млн дол. *Інформаційне агентство «Уніан»* : веб-сайт. URL: <https://www.unian.ua/economics/energetics/875730-chornomorskiy-bank-torgivli-i-rozvitku-nadav-dpek-kredit-na-30-mln-dol.html> (дата звернення: 23.04.2019).

15. МЗС Фінляндії та корпорація НЕФКО підписали угоду про створення цільового фонду для фінансування проектів «чистої» енергетики в Україні. *Державне агентство з енергозбереження та енергоефективності України* : веб-сайт. URL: <http://sae.gov.ua/uk/news/2073> (дата звернення: 23.04.2019).

16. «Львівводоканал» отримав грант від ЕБР на суму 7,5 млн. євро. *Міністерство економічного розвитку і торгівлі України* : веб-сайт. URL: <http://www.me.gov.ua/News/Print?lang=uk-UA&id=56de7873-19f7-400f-bd21-2e7e286cc019> (дата звернення: 25.04.2019).

REFERENCES:

1. Bazhenova O.V., Chernysh Ju.M. (2017) Akumuljuvannja zovnishnjogho derzhavnogho borghu Ukrajinu: spodivannja na zrostannja ekonomiky chy zanepad (empyrychni aspekty) [Accumulation of Ukraine's external public debt: hopes for economic growth or decline (empirical aspects)]. *Biznes-Inform*, no. 3, pp. 237-242.

2. Boghdan T.P. (2016) Zovnishnje borghove navantazhennja ta vyklyky dlja valjutno-finansovoi polityky Ukrainy [External debt load and challenges for monetary and financial policy of Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 7, pp. 21-32.

3. Krajchak Je.V. (2009) Vplyv derzhavnykh zapozychenj na ekonomiku v konteksti optymizaciji polityky upravlinnja zovnishnim borghom Ukrainy [Impact of government borrowings on the economy in the context of optimization of Ukraine's external debt management policy]. *Visnyk Cherniveckogho torghoveljno-ekonomichnogho instytutu. Ekonomichni nauky*, vol. 2, pp. 68-74.

4. Kucher Gh.V. (2018) Derzhavni finansovi resursy : monohrafija [Public financial resources: monograph]. Kyjiv : Kyjiv. nac. torgh.-ekon. un-t (in Ukrainian).

5. Lysjak L.V. (2016) Rolj i znachennja derzhavnogho borghu v ghroshovo-kredytnej ta podatkovij polityci Ukrainy [The role and importance of public debt in monetary and tax policy of Ukraine]. *Svit finansiv*, no. 1, pp. 23-30.

6. Marchuk V.P. (2014) Mizhnarodnyj rukh kapitalu ta zovnishnij borgh v umovakh transformaciji nacionaljnoi ekonomiky Ukrainy [International capital flows and external debt in terms of transformation of the national economy Ukraine]. *Finansovyj prostir*, no. 2, pp. 81-90.

7. Oficijnyj sajt Ministerstva finansiv Ukrainy [Official site of the Ministry of Finance of Ukraine]. Available at: <https://www.minfin.gov.ua> (accessed: 21 April 2019).

8. Oficijnyj sajt Rakhunkovoi palaty Ukrainy [Official site of the Accounting Chamber of Ukraine]. Available at: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/index> (accessed: 21 April 2019).

9. Poperednja versija oficijnogho sajtu Ministerstva finansiv Ukrainy, dijucha [Previous version of the official website of the Ministry of Finance of Ukraine, operating]. Available at: <http://195.78.68.18/minfin/control/uk/index> (accessed: 21 April 2019).

10. Makoghon Ju.V., Pakhomova O.A. (2016) Zovnishnij borgh Ukrainy na suchasnomu etapi ekonomichnoi kryzy [External debt of Ukraine at the present stage of

the economic crisis]. *Ekonomichnyj visnyk NTUU "KPI"*, pp. 108-113. Available at: file:///C:/Users/User/Downloads/evntukpi_2016_13_18.pdf (accessed: 22 April 2019).

11. Kolosova V.P. (2013) *Spivrobotnyctvo Ukrainy z mizhnarodnymy finansovymy ustanovamy ta sektoraljna bjudzhetna pidtrymka* [Cooperation of Ukraine with International Financial Institutions and sectoral budget support]. Kyjiv : DNUU "Akademija finansovogho upravlinnja" (in Ukrainian).

12. Kolosova V.P. (2016) *Finansy mizhnarodnykh instytucij v Ukraini : monohrafija* [Finances of International Institutions in Ukraine : monograph]. Kyjiv : Kyjiv. nac. torgh. ekon. un-t (in Ukrainian).

13. The EBRD in Ukraine. Available at: <https://www.ebrd.com/where-we-are/ukraine/data.html> (accessed: 22 April 2019).

14. *Chornomorskyj bank torghivli i rozvytku nadav DPEK kredyt na 30 mln dol.* [The Black Sea Trade and Development Bank has granted DTEK a loan of \$30 million]. Informacijne aghentstvo "Unian" : veb-sajt. Available at: <https://www.unian.ua/economics/energetics/875730-chornomorskiy-bank-torgivli-i-rozvytku-nadav-dpek-kredit-na-30-mln-dol.html> (accessed: 23 April 2019).

15. *MZS Finljandiji ta korporacija NEFKO pidpysaly ughodu pro stvorennja ciljovogho fondu dlja finansuvannja proektiv "chystoji" energohetyky v Ukraini* [The Ministry of Foreign Affairs of Finland and the NEFCO Corporation signed an agreement on the creation of a trust fund to finance clean energy projects in Ukraine]. Derzhavne aghentstvo z energhozberezhennja ta energhoefektyvnosti Ukrainy : veb-sajt. Available at: <http://sae.gov.ua/uk/news/2073> (accessed: 23 April 2019).

16. *"Lvivvodokanal" otry mav ghrant vid E5P na sumu 7,5 mln jevro* ["Lvivvodokanal" received an E5P grant amounting to 7.5 million euros]. Ministerstvo ekonomichnogho rozvytku i torghivli Ukrainy : veb-sajt. Available at: <http://www.me.gov.ua/News/Print?lang=uk-UA&id=56de7873-19f7-400f-bd21-2e7e286cc019> (accessed: 25 April 2019).